МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ACADEMIC NOTES

Серія:
Педагогічні науки

Series:
Pedagogical Sciences

Випуск 166 (2018)
Edition 166 (2018)

Кропивницький – 2018
Kropyvnytskyi – 2018

УДК 378
ББК 81.2(3)
Н 34

Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 166 – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. – с.

ISBN 978–7406–57–8
ISSN 2415–7988 (Print)
ISSN 2521–1919 (Online)
ICV 2016 = 54.23

Рецензенти: **Олексюк О. М.,** доктор педагогічних наук, професор;
Комаровська О. А., доктор педагогічних наук, професор.

«Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» внесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук. Наказ Міністерства освіти і науки України № 241 від 09.03.2016 р.

Збірник зареєстровано в міжнародних наукометричних базах **Copernicus** і **Google Scholar**.

Редколегія:

Науковий редактор:
Черкасов В. Ф. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Заступник наукового редактора:
Савченко Н. С. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Відповідальний секретар:
Грозан С. В. – кандидат педагогічних наук, ст. викладач ЦДПУ ім. В. Винниченка

Редакційна колегія:
Абу Хусейн Д. – доктор філософії, заступник президента відділення післядипломної освіти, Аль-Касемі коледж, Бака Аль Гарбія, Ізраїль
Анісімов М. В. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Гоктас О. – доктор філософії, професор технологічного факультету, Мула Сіткі Кочман Університет, м. Мула, Туреччина
Ерділ Юсуф Зія. – доктор філософії, професор, віце президент, Мула Сіткі Кочман Університет, м. Мула, Туреччина
Калініченко Н. А. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Клім-Клімашевська А. – доктор педагогічних наук, професор Природничо-гуманітарного університету в Сєдльцах, Республіка Польща
Кротерс Г. – доктор філософії, професор Белфастського університету Її Величності, Обєднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії
Кушнір В. А. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Радул В. В. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Радул О. С. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Рангелова Е. – доктор педагогічних наук, професор, голова Міжнародної асоціації професорів слов'янських країн, Республіка Болгарія
Растригіна А. М. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Садовий М. І. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Сметанова Є. – доктор філософії, професор університету святих Кирила та Мефодія, м. Трнава, Словаччина
Ткаченко О. М. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка
Шандрук С. І. – доктор педагогічних наук, професор ЦДПУ ім. В. Винниченка

Друкується за рішенням вченої ради Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 8 від 26.03.2018 року)

Статті подано в авторській редакції

© Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2018

UDC 378
BBK 81.2(3)
A 34

Academic notes / Ed. board: V. F. Cherkasov, V. V. Radul, N. S. Savchenko, etc. – Edition 166. Series: Pedagogical Sciences. – Kropyvnytskyi: EPC of Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University, 2018. – p.

ISBN 978–7406–57–8
ISSN 2415–7988 (Print)
ISSN 2521–1919 (Online)
ICV 2016 = 54.23

Reviewers: Oleksuk O. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
Komarovska O. A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.

«Academic Notes. Series: Pedagogical Sciences» is included into the List of Scientific Professional Publications of Ukraine, which can publish the results of dissertations for obtaining scientific degrees of Doctor and Candidate of Sciences. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 241 of 09/03/2016.

The collection is registrered in the international catalogues of periodicals and database **Copernicus** and **Google Scholar**.

Editorial Board:

Academic editor:
Cherkasov V. F. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University

Assistant of Academic editor:
Savchenko N. S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University

Executive Secretary:
Grozan S. V. – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University

Editorial Board:
Abu Hussain J. – Deputy President of Graduate Studies, Al-Qasemi College, Baka Al Garbiah, Israel
Anisimov M. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Crothers G. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Goktas O. – Dean of Faculty of Technology, Mugla Sitki Kocman University, Turkey
Kalinichenko N. A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Klim-Klimashevska A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Natural-humanitarian University of Siedlce, Republic of Poland
Kushnir V. A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Radul O. S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Radul V. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Rangelova E. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, President of the International Association of professors of Slavonic countries, the Republic of Bulgaria
Rastrygina A. M. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Sadovyi M. I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Shandruk S. I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
Smetanova E. – PhD, Head of Department of British and American Studies, Faculty of Arts, University of Saints Cyril and Methodius, Trnava, Slovakia
Tkachenko O. M. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State
Erdil Ysuf Ziya – Vice President, Mugla Sitki Kocman University, Turkey

Published by the resolution of the Academic Council of the Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
(Protocol № 8 of 26.03.2018)
The articles are presented in the authors editing
© Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University, 2018

ZAVITRENKO Dolores Goraivna – candidate of pedagogical Sciences, senior lecturer of the chair of methods of preschool and primary education, CDPU Volodymyr Vinnichenko.

Research interests: correctional education.

KURYATA Irina Georgiivna – candidate of medical Sciences, associate Professor of special education and human health, CDPU Volodymyr Vinnichenko.

Research interests: correctional education.

Дата надходження рукопису 22. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор О. С. Радул.

УДК 811.111'253:81'2

ЗІНУКОВА Наталія Вікторівна –
кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри англійської філології
та перекладу Університету імені Альфреда Нобеля
e-mail: natzinukova@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕРЕКЛАДАЧА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УСНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах переходу до глобалізації економіки сучасного суспільства, використання інноваційних технологій, зростання інтернаціоналізації освітніх процесів повсюдно зростає потреба у висококваліфікованих кадрах, які змогли б здійснювати якісний супровід міжнародного співробітництва. Сучасний лінгвоінформаційний період характеризується повноцінним науковим вивченням проблеми формування вторинної мовної особистості перекладача. Визначальний вплив на розробку досліджуваної проблеми на цьому історичному етапі справили процес інформатизації, який у повному обсязі охопив сучасне суспільство, як наслідок інтеграції інформаційних комунікаційних технологій в освіту і зміна парадигми освіти з потреби знань на компетентність [4]. Вищезазначені тенденції, по суті, формують соціальне замовлення на перекладачів як мовних посередників у різних сферах діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен лінгвокультурної особистості вважається у сучасній методичній науці одним з центральних понять. Поняття мовної особистості в методиці було введене Ю. М. Карауловим, потім детально розроблене в працях І. І Халєєвої (вторинна мовна особистість), Л. П. Крисіна, В. П. Фурманової (культурно-орієнтована особистість), Г. В. Єлізарової, М. К. Колкового, П. В. Сисоєва (полікультурна мовна особистість) та інших. Затребуваність у професійних перекладачах неминуче приводить до підвищення якості їхньої підготовки. Багато дослідників у цій галузі відзначають необхідні умови досягнення нової якості освіти, серед яких виділяють компетентнісний підхід, міжкультурну комунікацію, інформатизацію освіти як процес забезпечення освітнього процесу методологією, технологією і практикою розробки та використання сучасних інформаційних технологій. Тобто професійну компетентність перекладача можна уявити як інтегративну характеристику особистості фахівця, яка об'єднує в собі поряд з лінгвістичними і професійно-спеціалізованими компетенціями ще й загальнокультурні, психологічні та інформаційні. Весь цей набір компетенцій дозволяє перекладачу здійснювати професійну діяльність на високому рівні [10].

Мета статті – розглянути ідею формування мовної особистості як фактор системоутворення процесу підготовки перекладачів, фахівців з міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні на ринку праці затребувані не знання самі по собі, а готовність і прагнення фахівця на практиці застосовувати ці знання і вміння. У сукупності з особистими якостями претендента ці вміння і знання дозволять успішно виконувати складні професійні завдання. Необхідно розглянути критерії і фактори, які створять основу формування у майбутніх перекладачів професійно важливих якостей, необхідних для здійснення їхньої професійної підготовки. Отже, мова йде про професійну компетентність перекладача, що виконує важливу соціальну функцію посередника між різномовними і різнокультурними спільнотами чи окремими

їх представниками.

Успішність міжкультурної комунікації в першу чергу залежить від професіоналізму перекладача. У рамках різних регістрів спілкування, офіційних чи неофіційних, можливе виникнення конфліктних ситуацій, і, як наслідок, прояв негативних емоцій. Тут виникає питання про специфічні вимоги до особистості перекладача, що забезпечують ефективне виконання ним його професійної діяльності.

Згідно з концепцією трирівневої організації «мовної особистості», розробленою Ю. Н. Карауловим, існує три рівні в структурі мовної особистості: 1) лексикон (вербально-семантичний рівень), який включає в себе лінгвістичні компетенції (структуру та систему мови оригіналу і мови перекладу); 2) тезаурус (лінгвокогнітивний рівень), в якому укладено образ світу або систему знань про світ; 3) мотиваційний рівень (прагматикон), який відображає систему мотивів, цілей, установок і цінностей [5].

Усі три рівні являють собою єдність змінної та інваріантної складової, що забезпечує ефективність міжмовної лінгво-комунікативної діяльності, яка лежить в основі професійної компетентності філолога-перекладача. На думку дослідників, інваріантна частина є результатом історичного розвитку нації, виступає носієм етнічного начала і володіє типовим (усередненим) характером. Її можна подати у вигляді бази, на яку накладаються змінні характеристики (риси), властиві будь-якій індивідуальності [2].

Під час формування лінгвокультурного типу особистості перекладача, перш за все у нього має сформуватися тезаурус, властивий стандартизованому представнику вихідної культури з його симетричними утвореннями усіх рівнів. У реальному житті в процесі перекладу перекладач взаємодіє не тільки з вихідним текстом (тобто в його свідомості відбувається не тільки сприйняття інформації), але і з мовними особистостями автора і адресата перекладу, що говорить про процеси переробки і відображення дійсності як остаточного продукту перекладу.

Отже, для вирішення лінгвістичних завдань перекладач повинен володіти як мінімум двома асоціативно-вербальними мережами; для вирішення екстралінгвістичних завдань – розширеним і збагаченим тезаурусом. Стає очевидним, що перекладачу необхідно досягти певного ступеня спільності його свідомості з образом свідомості партнерів по комунікації. Перекладач повинен не просто долучитися до нових картин світу, а вміти їх осмислювати, розуміти, засвоювати і сприймати. Іншими словами йдеться про пізнання і залучення перекладача до концептуальних систем іншої реальності.

У процесі міжкультурної комунікації перекладач одночасно виконує роль посередника, який добирає еквіваленти мовних явищ з огляду на їх культурну обумовленість, і роль самостійного комуніканта, який бере активну участь у мовній взаємодії з метою забезпечення її можливості, оптимізації комунікативного процесу і гармонізації відносин сторін. Іншими словами, крім володіння іноземною мовою, перекладач повинен бути обізнаним з культурними особливостями країн мови, мати уявлення про відмінності в концептуальних картинах світу носіїв мов, вміти поставити себе на місце іншої людини, намагаючись побачити світ її очима, володіти такими якостями, як толерантність і уміння вирішувати конфлікти, що дещо трансформує особистість перекладача як посередника, набуваючи якості партнера із спілкування.

Уявлення про професійні і особистісні характеристики фахівця дозволяє задати вимоги до системи навчання (процесу реалізації освітньої програми, умов навчання, що забезпечує якісний результат), на їх базі скласти картину освіти для конкретної спеціальності (у нашому випадку підготовки майбутніх перекладачів) в цілому. Таким чином, ще до початку навчання необхідно створити так званий професійний портрет випускника, який буде складатися з набору компетентностей і компетенцій, характерних для кожної конкретної спеціальності.

До того ж процес формування професійної компетентності перекладача відбувається паралельно зі створенням «своєрідної мовної особистості» [6, с. 323], яка відрізняється від звичайної наявністю певних компонентів. За В. Н. Коміссаровим, такими компонентами є: *мовна компетенція, комунікативна компетенція, текстоутворююча компетенція, технічна компетенція, особливі особистісні характеристики і морально-етичний компонент* [6].

Поле діяльності перекладача-професіонала – міжкультурна комунікація у різних галузях і умовах. У зв'язку з цим перекладачеві доводиться працювати з текстами різноманітної тематики, які належать до різних галузей знань, фахівцю слід бути високоосвіченим, ерудованим, начитаним, володіти знаннями у великому обсязі. Більш того, професійному перекладачу необхідно постійно

поповнювати свої знання, збагачувати словниковий запас, шукати нову нелінгвістичну інформацію, використовуючи енциклопедії, довідники, Інтернет та інші джерела [10]. Без перебільшення можна сказати, що однією з визначальних якостей особистості перекладача є прагнення і здатність до постійного самовдосконалення.

Крім цього, в процесі професійної підготовки перекладача необхідно розвивати конструктивну реакцію студента на невдачі. Він повинен вміти аналізувати причину такої невдачі і використовувати свій негативний досвід як поштовх до набуття знань і розвитку вмінь, що дозволяють у подальшому їх уникати. Така лінія поведінки неможлива без внутрішньої мотивації, яка підкріплюється у процесі професійної підготовки. У навчальному процесі такими факторами можуть бути перегляд відеозаписів різних значних заходів за участю авторитетних перекладачів, навчальні ролики, створені спеціально для формування професійних умінь перекладача, знайомство зі спеціальною літературою, де можна знайти інформацію мемуарного плану тощо.

У цьому контексті особливо хотілося б виділити евристичний потенціал особистості перекладача, який забезпечує можливість прийняття оптимального рішення в умовах дефіциту часу і вихідної інформації. Як учасник складного виду мовної комунікації, перекладач не може дозволити собі відмовитися від виконання професійних обов'язків у момент здійснення своєї посередницької функції, тому що це призведе до негативних наслідків не тільки в конкретній ситуації, але і для його професійного статусу в цілому.

Особливу увагу необхідно приділити відмінностям у концептуальній картині світу, які обумовлені тим, що кожний етнос має власне уявлення про світ, культуру (матеріальну, духовну, організаційну та поведінкову). Для подолання перекладачем напруженості і конфліктності між різними національними спільнотами велике значення має об'єктивне і точне знання цих систем і співвідношення між ними. У мовній картині світу існує цілий пласт лексичних одиниць емоційно-образного відображення дійсності з конотацією різного плану, використання яких зумовлене національно-культурним контекстом. І передавання стилістичних, образних і оцінних аспектів у процесі перекладу відіграє не менш важливу роль, ніж передавання предметно-логічного змісту.

У процесі формування професійної компетентності перекладача відбувається розвиток особливого типу особистості, яка відповідає морально-етичним особливостям цієї професії. Перекладацька діяльність, перш за все, будується на довірі замовника/рецептора до виконавця. Замовник повністю покладається на професіоналізм і чесність перекладача, на об'єктивність і відповідність результату оригіналу вихідного тексту. Фахівець несе повну відповідальність за якість своєї роботи, він повинен усвідомлювати і пам'ятати про ризики, які можуть супроводжувати несумлінно виконане завдання.

Поведінці перекладача притаманні тактовність, стриманість, вміння зберігати таємницю, оскільки, беручи участь в особливо важливих переговорах або працюючи із засекреченими документами, особистим листуванням тощо, він може отримати доступ до інформації, яку не можна розголошувати [8]. Професійний портрет фахівця в галузі перекладу включає усі перелічені вище компоненти професійної компетентності перекладача. Проте не варто забувати, що набір професійних і особистих якостей перекладача, необхідних для успішної роботи у своєму профілі, варіюється залежно від того, якими видами перекладу він займається.

Ми повністю поділяємо думку дослідників про те, що перекладачеві практично будь-якого профілю обов'язково потрібні висока працездатність і хороша фізична форма, а наявність у перекладача рис характеру і нервово-психічних якостей, що відповідають обраному профілю перекладацької діяльності, робить цю діяльність більш успішною і викликає меншу кількість негативних емоцій і психологічних перевантажень.

У той же час в усіх видах і жанрах перекладу, незалежно від особистісних якостей, профпридатність перекладача визначається, перш за все, наявністю у нього сформованої професійної компетентності, що формується в процесі навчання перекладу у вищому навчальному закладі і потім закріплюється під час практичної перекладацької діяльності. Рівень професійної компетентності безпосередньо залежить від ступеня розвиненості умінь і компетенцій, її складових. Деякі уміння можуть стати автоматичними або напівавтоматичними і здійснюватися перекладачем інтуїтивно, деякі ж потребують постійної практики і закріплення.

Професійна компетентність є тим визначальним фактором, який відрізняє випускника перекладацької спеціальності від інших, наприклад, перекладача у сфері професійної діяльності або просто лінгвіста.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне виділення цієї компетентності як найбільш важливого компонента професійного портрета лінгвіста-перекладача, оскільки саме високий рівень професійної компетентності забезпечує належну якість роботи, що виконується, і, відповідно, ступінь успішності перекладача у професійній діяльності.

Місія перекладача полягає у наданні допомоги окремим особам або групам осіб, які розмовляють різними мовами, бажають більше дізнатися один про одного, краще зрозуміти один одного, налагодити взаємоповагу і, якщо вони того бажають, дійти згоди. Цей вид діяльності характеризується як посередницький [1]. Переклад серед різноманітних видів посередництва визнається особливим і найдосконалішим з них [7]. «Посередницька» або «медіативна» діяльність сучасного перекладача включає три аспекти: міжмовний, міжкультурний та міжособистісний.

Акцентуючи увагу на міжособистісному аспекті, важливо розглянути ситуації перекладу, які завжди є процесом взаємодії окремих суб'єктів, кожен з яких має свої мотиви, потреби, інтереси, ідеали, схильності, життєві установки, емоції. Перекладач, беручи участь у соціальній взаємодії, активізує комунікативно-когнітивну діяльність учасників міжкультурної комунікації [10], виступає як «друге я» кожного, хто говорить. Таким чином, він залучається до міжособистісного спілкування, надаючи групу посередницьких послуг, які визначаються як міжособистісне посередництво. Залежно від виду перекладу міжособистісне співробітництво може відбуватися у безпосередньому контакті з комунікантами (послідовний переклад, лінійний переклад) або дистанційно (синхронний переклад у кабіні, телефонний переклад), з учасниками, що перебувають в одно партнерських відносинах (переклад переговорів) або виконують асиметричні ролі (переклад у соціальній сфері) [1].

Для більш повного осмислення професійного портрета фахівця у галузі усного перекладу необхідно визначити рольовий репертуар і функції усного перекладача. Отже, усний перекладач виступає як:

– «споживач / інтерпретатор», який інтерпретує мовну поведінку учасників міжкультурної комунікації, пояснює ситуацію спілкування;

– «виробник», який конструює і виробляє текст мовою перекладу;

– «практичний психолог», який коригує свою мовну поведінку, враховуючи міжособистісні відносини, психологічний стан і психологічні реакції учасників міжкультурного спілкування;

– «організатор», який організує умови для своєї роботи, пристосовується до умов і виду перекладу;

– «дослідник», який збирає інформацію з тематики перекладу і проводить попередні термінологічні дослідження (опитування фахівців, підбір і вивчення необхідної літератури, складання глосаріїв, зіставлення термінологічних систем);

– «адаптер», який адаптує текст повідомлення для розуміння його представниками іншої культури;

– «коректор», який проводить коректорську правку свого тексту, відстежуючи реакцію тих, хто слухає [1].

Різні види і ситуації усного перекладу висувають на перший план різні, іноді суперечливі перекладацькі функції. Так, перекладач конференцій, що забезпечує міжнародне співробітництво на вищому рівні, відповідає моделі «неупередженого професіонала». Він не дає поради і не висловлює особисту думку, нічого не скорочує і не додає в повідомленні, дотримується суворої конфіденційності, додержується кодексу етики і деонтології [1].

Перекладач, який працює у соціальній сфері, не завжди є об'єктивним. Активно беручи участь у комунікації, він не просто перекладає висловлювання, а керує ситуацією вербального взаємодії. Перекладач ставить запитання, уточнює, погоджується, втішає, переконує, звинувачує, заперечує [1]. Виділення відповідних ролей, які виконуються перекладачем, має важливе значення як з теоретичної точки зору (для уточнення об'єкта і напрямів наукових досліджень), так і з практичної. У нашому випадку це необхідно для встановлення вимог до перекладачів у процесі їх професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Ще однією важливою рисою професійного портрету перекладача є його толерантність як компетентнісна складова мовної особистості в умовах полікультурного і поліетнічного середовища. У сучасних психолінгвістичних дослідженнях толерантність описується як особливий тип терпіння в конфліктонебезпечній ситуації. У лінгводидактичному плані толерантність передбачає не тільки «уміння бачити і розуміти «іншу» культуру крізь призму своєї культурної ідентичності, а й транслювати це вміння за допомогою своєї професійної

діяльності представникам приймаючої лінгвокультури» [9, с. 75].

Формування і розвиток мовної особистості перекладача в процесі навчання у вищому навчальному закладі можна умовно подати у вигляді етапів, що складаються із стадій, які послідовно змінюються: стадія етноцентризму, що відображає оцінні судження «добре» або «погано» щодо досліджуваної культури; стадія культурного самовизначення, тобто суб'єктного позиціонування власного «Я» у всьому різноманітті культур; стадія полілогу культур, у рамках якої майбутні перекладачі готові ставити себе на місце інших, проявляти ініціативу при встановленні міжкультурних контактів, прогнозувати і розпізнавати соціокультурні прогалини, що ведуть до створення помилкових стереотипів, неправильної інтерпретації фактів досліджуваної культури, міжнаціональних конфліктів.

У той же час студенти-перекладачі повинні бути готові брати на себе відповідальність за усунення будь-якого міжкультурного непорозуміння, виступати як повноцінні представники рідної культури, прагнути до самоосвіти і переконливого самостійного функціонування у полікультурному світі. При цьому важливо акцентувати увагу майбутніх перекладачів на використанні мови у певних соціальних і культурних ситуаціях. Так, знання ціннісно-нормативних засад поведінки, правил спілкування необхідне не тільки для вибору правильного мовного регістру, а й розуміння контексту мовної культури.

Для оптимізації цього процесу необхідно, щоб університетська мовна підготовка взагалі – а підготовка майбутніх перекладачів зокрема мала полікультурну спрямованість, що включає в себе ціннісно-культурне розмаїття тематичного наповнення навчально-методичних матеріалів у рамках професійної підготовки за кожним типом досліджуваної культури (етнічної, історичної, соціальної, конфесійної, професійної, географічної, гендерної тощо), тим самим створюючи сприятливі умови для ціннісно-культурного орієнтування студентів [3].

В умовах професійної мовної підготовки для вирішення завдань з розвитку полікультурних ціннісних орієнтацій майбутнім перекладачам можуть пропонуватися проблемні культурологічні завдання, за допомогою яких перекладачі як полікультурні суб'єкти у рідному середовищі отримують розуміння того, що групова належність може змінюватися залежно від контексту комунікації та інтеракції. Подібні завдання сприяють виявленню студентами культурних подібностей між представниками найрізноманітніших культурних груп. Такі завдання (наприклад, виділення і пояснення національно маркованих мовних одиниць) допомагають майбутнім фахівцям визначити своє місце, роль і значення в глобальних загальнолюдських процесах, а також розвивати у цілому відповідальність за міжнародні події, що відбуваються у світі [3].

Засвоєння студентами-лінгвістами на конкретних прикладах співвідношення мови і суспільства, мови і культури, мови та історії, розуміння ними контексту лексичних одиниць, які необхідно перекласти, веде до вміння надати лінгвокраїнознавчий коментар до досліджуваного матеріалу; знання культурної специфіки першої (англійської), другої (третьої) іноземних мов дозволяє інтерпретувати культурологічні події і факти, здійснювати виділення необхідної інформації. Ефективним засобом формування полікультурних ціннісних орієнтацій є використання автентичних матеріалів, елементів національної культури і особистий комунікативний досвід в процесі навчання професійного міжкультурного спілкування.

Отже, як основа методики формування і розвитку мовної особистості перекладача може розглядатися система, яка найбільш повно відображає умови і засоби, необхідні для вдосконалення мовної особистості студента, майбутнього фахівця міжкультурної комунікації у рамках вищого навчального закладу. До практичних видів роботи для першої стадії етноцентризму, що відображає оцінні судження «добре» або «погано» щодо досліджуваної культури, можна віднести інтерпретацію і аналіз дискурсів, які є нетиповими для рідної лінгвокультури, порівняльний концептуальний аналіз, ланцюгову асоціативну нитку, інтерпретацію фотоілюстрацій з позицій носія іншої культури тощо.

На другій стадії культурного самовизначення, суб'єктного позиціонування власного «Я» у всьому різноманітті культур, можна використовувати непідготовлені так звані асоціативні монологи, вправи, спрямрвані на реконструкцію базових психологічних механізмів і аспектів соціалізації, конструювання внутрішнього контексту, перехресне коментування. На третій стадії полілогу культур особлива увага приділяється ситуативному контексту взаємодії з метою виявлення і помилок і запобігання їм.

В основі формування і розвитку мовної особистості перекладача перебувають як

загально дидактичні (свідомість, активність, наочність, доступність, індивідуалізація), так і специфічні принципи (нейтралізації, релятивізму, внутрішньої контекстуальності, поліфонічності, врахування власної культури, лінгвокультурності). У процесі навчання добре себе проявляють тренінгові методики, відомі як методика рефлексії (*self-awareness inventories*), методика порівняльного лінгвокультурного аналізу (*linguistic awareness methods*), методика асоціації слова, методика рольової гри або гри-симуляції (*simulation games*), методика ситуативного аналізу (*culture assimilator*), інформатизація освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, формування мовної особистості перекладача як системоутворюючий фактор процесу підготовки фахівців з міжкультурної взаємодії є стратегічним орієнтиром у сучасній вищій професійній мовній освіті. Необхідними умовами досягнення нової якості вищої освіти і підготовки висококваліфікованих перекладачів є: компетентнісний підхід, когнітивний і міжкультурний, інформатизація освіти. Формування мовної особистості перекладача у навчальному процесі допоможе випускникам бути затребуваними на ринку праці і з успіхом застосовувати отримані знання і професійні уміння. Основними факторами формування і розвитку культурно-мовної особистості перекладача є професійна компетентність і особливі особистісні та морально-етичні характеристики фахівця.

Для більш повного осмислення професійного портрета визначено рольовий репертуар і функції перекладача. Формування і розвиток мовної особистості перекладача у навчальному процесі подані у вигляді етапів, що складаються із стадій етноцентризму, які послідовно змінюються, культурного самовизначення і полілогу культур, яким відповідають певні види практичних робіт. Використання сучасних технологій і методик має забезпечувати пріоритетний розвиток мовної особистості майбутніх перекладачів, мотивувати в них прагнення до професійного самовиховання, самовдосконалення, збагачення власного моно- і полікультурного світогляду і досвіду.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аликина Е. В. Эволюция ролей устного переводчика в современном мире [Электронный ресурс] / Е. В. Аликина // Вестник Пермского государственного технического университета. – Режим доступа: http://vestnik.pstu.ru/_.../get_file.php – дата доступа: 28.10.2015.
2. Бакало Д. И. Особенности познания и отражения действительности в сознании переводчика в процессе его профессиональной деятельности / Д. И. Бакало // Вестник Томского государственного университета. – Томск, 2007. – № 298. – С. 29–31.
3. Брагина А. Д. Формирование поликультурных ценностных ориентаций будущих переводчиков как актуальная проблема профессионального языкового образования / А. Д. Брагина // Человек и образование. Академический Вестник Института образования для взрослых Российской академии образования. – М., 2011. – № 1 (26). – С. 118–123.
4. Гребенщикова А. В. Лингвоинформационный период развития проблемы формирования вторичной языковой личности в системе профессионального лингвистического образования / А. В. Гребенщикова // Вестник ЮУрГУ. – Серия «Образование. Педагогические науки». – 2013. – Т. 5, № 1. – С. 127–132.
5. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – Изд. 7-е. – М.: Издательство: ЛКИ, 2010. – 264 с.
6. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2002. – 424 с.
7. Латышев Л. К. Перевод: Теория, практика и методика преподавания: учебник для студ. перевод. фак. высш. учеб. заведений / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – 3-е изд., стер. – М.: Академия, 2007. – 192 с.
8. Ремезова Л. В. К вопросу о профессиональной компетентности лингвиста-переводчика / Л. В. Ремезова // Язык и культура. – № 3. – Томский государственный университет, 2011. – С. 125–132.
9. Серебрякова С. В. К проблеме формирования языковой личности лингвиста-переводчика / С. В. Серебрякова, А. А. Серебряков // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия: Педагогика и психология. – Майкоп: изд-во АГУ, 2012. – Вып. 3. – С. 123–127.
10. Zinukova N. V. Integrated methodological model of interpreters' training in multilingual society / N. V. Zinukova // Іноземні Мови. Київ: ТОВ Видавництво Ленвіт», № 4 (80), 2014. – С. 40–44.

REFERNCES

1. Alikina, E. V. (2015). *Jevoljucija rolej ustnogo perevodchika v sovremennom mire*. [Jelektronnyj resurs]. [Evolution of interpreter's roles in the modern world]. Vestnik Permskogo gosudarstvennogo tehnicheskogo universiteta. Retrieved from: http://vestnik.pstu.ru/_.../get_file.php – access date: 28.10.2015.
2. Bakalo, D. I. (2007). *Osobennosti poznanija i*

otrazhenija dejstvitel'nosti v soznanii perevodchika v processe ego professional'noj dejatel'nosti. [Features of knowledge and reflection of reality in the minds of the translator in the process of his professional activities]. Tomsk.

3. Bragina, A. D. (2011). *Formirovanie polikul'turnyh cennostnyh orientacij budushhih perevodchikov kak aktual'naja problema professional'nogo jazykovogo obrazovanija*. [Formation of multicultural value orientations of future translators as an actual problem of professional language education]. Moscow.

4. Grebenshhikova, A. V. (2013). *Lingvoinformacionnyj period razvitija problemy formirovanija vtorichnoj jazykovoj lichnosti v sisteme professional'nogo lingvisticheskogo obrazovanija*. [Linguistic information period of the development of the problem of the formation of the secondary linguistic personality in the system of professional linguistic education]. Moscow.

5. Karaulov, Ju. N. (2010). *Russkij jazyk i jazykovaja lichnost'*. [Russian language and the language personality]. Moscow.

6. Komissarov, V. N. (2002). *Sovremennoe perevodovedenie*. [Modern Translation Studies]. Moscow: JeTS.

7. Latyshev, L. K. (2007). *Perevod: Teorija, praktika i metodika prepodavanija: uchebnik dlja stud. perevod. fak. vyssh. ucheb. Zavedenij*. [Translation: Theory, Practice and Methods of Teaching]. Moscow: Akademija.

8. Remezova, L. V. (2011). *K voprosu o professional'noj kompetentnosti lingvista-perevodchika*. [To the issue of the professional competence of a linguist-translator]. Tomsk.

9. Serebrjakova, S. V. (2012). *K probleme formirovanija jazykovoj lichnosti lingvista-perevodchika*. [To the problem of the formation of the linguistic personality of a linguist-translator]. Majkop.

10. Zinukova, N. V. (2014). Integrated methodological model of interpreters' training in multilingual society. Inozemni Movy. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗІНУКОВА Наталія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології та перекладу, психолінгвістика.

Наукові інтереси: методика викладання перекладу, міжкультурна комунікація.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZINUKOVA Natalia Victorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Chair of the English Philology and Translation Department.

Circle of scientific interests: methods of translation and interpreting teaching, intercultural communication, psycholinguistics.

Дата надходження рукопису 23. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор С. І. Шандрук

УДК 785.02-057.8

ІВАНОВА Валентина Леонідівна –
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музичного мистецтва
Відокремлений підрозділ
«Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»
e-mail: alexanderivanov1946@gmail.com
ІВАНОВ Олександр Кузьмич –
заслужений працівник культури України,
професор кафедри музичного мистецтва.
Відокремлений підрозділ
«Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»
e-mail: alexanderivanov1946@gmail.com

ВИКОНАВСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ МУЗИКАНТА-ДУХОВИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ